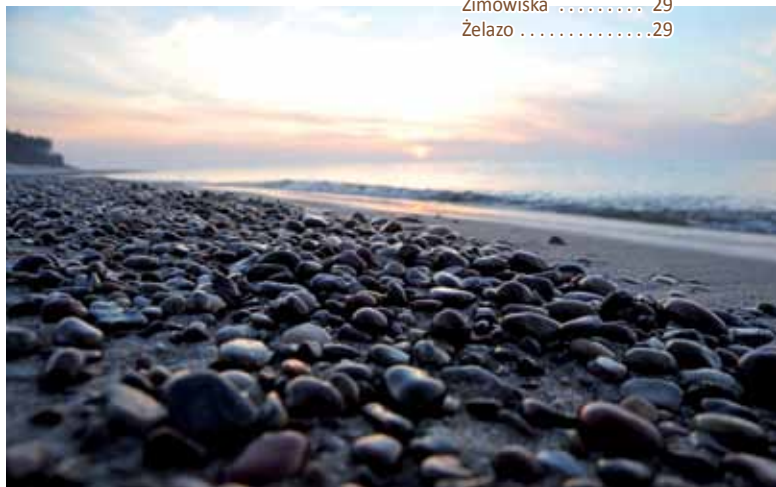

 wschodnia część Pomorza Środkowego – tereny w północnej części powiatu słupskiego, administracyjnie należące do gmin Ustka i Smołdzino – ze względu na swą różnorodność i liczne atrakcje turystyczne jest doskonałym miejscem wypoczynku zarówno dla turystów poszukujących urokliwych plaż i kontaktu z naturą, jak i dla amatorów aktywnego spędzania wolnego czasu. W tym podręcznym miniprzewodniku przedstawiamy najważniejsze i najciekawsze miejsca, jakie można odwiedzić czy zobaczyć, wypoczywając w tej części Pomorza. Ze względu na niewielką objętość i kieszonkowy rozmiar publikacji, wiadomości przedstawiamy w telegraficznym skrócie. Opisywane miejsca uszeregowane są w porządku alfabetycznym. Na końcu przewodnika znajduje się lista obiektów noclegowych polecanych przez Lokalną Organizację Turystyczną.

Der östliche Teil Mittelpommerns – d. h. die im nördlichen Teil des Kreises Słupsk [Stolp] liegenden und verwaltungsmäßig zu den Gemeinden Ustka [Stolpmünde] und Smołdzino [Schmolsin] gehörenden Gebiete – sind hinsichtlich ihrer Mannigfaltigkeit und zahlreichen touristischen Attraktionen sowohl für jene Touristen, die reizvolle Strände und den Kontakt zur Natur suchen als auch für

Charnowo	2
Czołpino	3
Czysta	5
Dębina	5
Duninowo	7
Gardna Wielka	8
Gąbino	10
Grabno	10
Kluki	11
Lędowo	14
Machowinko	15
Machowino	14
Możdżanowo	15
Objazda	16
Orzechowo	17
Pęplino	18
Poddąbie	19
Przewłoka	19
Retowo	20
Rowy	21
Słowiński Park Nar.	24
Smołdzino	25
Smołdziński Las	27
Wodnica	27
Wytowno	28
Zaleskie	28
Zimowiska	29
Żelazo	29

Liebhaber einer aktiven Freizeitgestaltung ein ausgezeichnete Ort der Erholung. In diesem handlichen Minireiseführer stellen wir die wichtigsten und interessantesten Plätze vor, die man bei einem Urlaub in diesem Teil Pommerns unbedingt besuchen sollte. Aufgrund des kleinen Formats der Publikation werden die jeweiligen Informationen nur in Kurzform dargestellt. Die beschriebenen Orte treten in alphabetischer Reihenfolge auf. Am Ende des Büchleins finden Sie die von der Lokalen Touristik Organisation empfohlenen Übernachtungsmöglichkeiten.

Charnowo [Arnshagen]

54°32'51"N 16°55'27"E

Wieś nad rzeką Słupią, założona na początku XIV w. Wraz z innymi nad-rzeczynymi osadami do

pocz. XIX w. należała do miasta Słupska.

Współ-cześnie jest to wieś rolnicza. Tutej-szy klimat sprzyja długowieczno-ści – miejscowy kowal, Peter Fischer, żyjący w XVIII w., zmarł, licząc 102 lata.

✦ kościół pw. Znalezienia Krzyża Świętego, zbudowany w 1625 r., z barokowym wyposażeniem z XVII i XVIII w.;

✦ XIX-wieczna zabudowa wsi.

 Anfang des 14. Jh.s angelegtes Dorf am Fluss Słupia [Stolpe], gehörte bis Anfang des 19. Jh.s zusammen mit anderen Fluss – Siedlungen zur Stadt Słupsk [Stolp] und ist heute ein typisches Bauerndorf. Das hiesige Klima fördert die Langlebigkeit – der im 18. Jh. hier lebende Schmied Peter Fischer verstarb im Alter von 102 Jahren.

✎ 1625 errichtete **Kirche zur Auffindung des Heiligen Kreuzes** mit aus dem 17. und 18. Jh. stammender barocker Innenausstattung;

✎ **Dorfbau** aus dem 19. Jh.

Czołpino [Scholpin] 54°42'37"N 17°14'20"E

Rybacka wieś, przy wschodnim krańcu jeziora Dołgie Wielkie, założona została pod koniec XVIII w. Zlikwidowano ją po II wojnie światowej, gdy obszar ten włączono do nieistniejącego już poligonu wojskowego. Dzisiejsze parkingi Słowińskiego Parku Narodowego w Czołpinie znajdują się obok latarni morskiej Czołpino (dawny przysiółek Radki) i przy dawnej bramie na teren poligonu. Nad morzem zachowała się także dawna stacja ratownictwa morskiego (tzw. czerwona szopa). Tereny wokół Czołpina zajmują rozległe i wysokie wydmy, które zalesiono jeszcze w XIX stulecie, by zatrzymać ruch piasku na wschód. Najwyższą wydymą jest Czołpińska Góra (56 m n.p.m.), na której szczycie wznosi się latarnia morską. **WAŻNE: poruszanie się po okolicy Czołpina**

dozwolone jest tylko oznakowanymi szlakami i drogami, a parkować można wyłącznie na płatnych od maja do października parkingach Słowińskiego Parku Narodowego. Wstęp na teren parku jest w tym czasie płatny.

✦ **Latarnia morska Czołpino** z 1875 r., ze światłem na wys. 75 m n.p.m. i zasięgiem 21 m [dojście z parkingu szlakiem pieszym ok. 15 min; wstęp płatny w godz. od 10:00 do 19:00, w okresie od 1 maja do 30 września];
✦ dojście do najrozleglejszego obszaru **wydm w SPN** (tzw. Sowie Góry) i plaży z parkingu przy latarni oraz do platform widokowych i jeziora Dołgie Wielkie z parkingu przy czerwonej szopie.

Fischerdorf am Ostrand des Jezioro Dołgie Wielkie [Großer Dolgensee], gegen Ende des 18. Jh.s angelegt und nach dem Zweiten Weltkrieg, als das Gebiet zu einem Truppenübungsplatz wurde, aufgelöst. Heute befinden sich neben dem hiesigen Leuchtturm (ehemaliger Meiler Radki) und am Tor des ehemaligen Truppenübungsgeländes die Parkplätze des Slowinzischen Nationalparks. Am Meer ist die einstige Seerettungsstation (sog. roter Schuppen) erhalten geblieben. Um Scholpin herum erstrecken sich weitläufige und hohe Dünen, auf denen noch im 19. Jh. Wald angepflanzt worden war, um die Sandbewegungen in Richtung Osten zu bremsen. Die höchste Düne ist Czołpińska Góra [Scholpin-Berg] (56 m ü.d.M.), auf deren Gipfel sich ein Leuchtturm befindet. **ACHTUNG: Um Scholpin herum dürfen nur speziell gekennzeichnete Wege benutzt werden und parken**

Wydmy Czołpińskie

darf man nur auf den von Mai bis Oktober gebührenpflichtigen Parkplätzen des Slowinzischen Nationalparks. Auch die Park-Besichtigung ist in dieser Zeit gebührenpflichtig.

- ✘ **Leuchtturm von Scholpin** aus dem Jahre 1875 mit Licht in einer Höhe von 75 m ü.d.M. und 21 sm Reichweite [Zugang vom Parkplatz aus über einen Fußweg, etwa 15 min; gebührenpflichtige Besichtigung vom 1. Mai bis zum 30. September 10.00–19.00 Uhr];
- ✘ Zugang zum weitläufigsten **Dünen-Gebiet** des Slowinzischen Nationalparks (sog. Sowie Góry [Eulenberge]) und zum Strand mit am Leuchtturm befindlichem Parkplatz sowie zur Aussichtsplattform und dem Jezioro Dołgie Wielkie [Großer Dolgensee] mit Parkplatz am roten Schuppen.

Czysta [Wittbeck] 54°37'09"N 17°08'19"E

Czysta to dawny majątek ziemski i zwarta wieś folwarczna leżąca na południe od Gardny. Zachował się tu oryginalny układ przestrzenny zabudowy oraz liczne obiekty z przeł. XIX i XX w. W planach muzealników ze Słupska jest stworzenie w tym miejscu w przyszłości Muzeum Wsi Słowińskiej, prezentującego typową wieś rolniczą (w odróżnieniu od skansenu w Klukach, gdzie znajduje się muzeum wsi rybackiej).

- ✘ **pracownia ceramiczna Gliniana Zagroda** – miejsce warsztatów ceramicznych i sezonowy sklepik z wyrobami ceramicznymi (Gliniana Zagroda, Anna Kowalczyk, Czysta 27, glinianazagroda.bloog.pl);
- ✘ wiejska **zabudowa** z przeł. XIX i XX w.;
- ✘ XIX-wieczna **kuźnia** – załazek planowanego skansenu.

 Südlich von Gardna [Garde] gelegenes ehemaliges Gut und Vorwerksdorf mit erhalten gebliebener Flächenbebauungsstruktur und zahlreichen, von der Wende 19./20. Jh. stammenden Objekten. Man plant, hier in Zukunft ein Museum des Slowinzischen Dorfs zu schaffen, das ein typisches Bauerndorf darstellen soll (im Unterschied zum Freilichtmuseum in Kluki [Klucken], wo sich ein Fischerdorf-Museum befindet).

- ✘ **Keramik-Werkstatt Ton-Hof** – hier finden Keramik-Workshops statt; in der Saison kann man im hiesigen Laden Keramik-Gegenstände kaufen (Gliniana Zagroda, Anna Kowalczyk, Czysta 27, glinianazagroda.bloog.pl);
- ✘ **Dorfbebauung** von der Wende 19./20. Jh.s.;
- ✘ **Schmiede** aus dem 19. Jh. – erstes Exponat des geplanten Freilichtmuseums.

Dębina [Schönwalde] 54°38'09"N 17°01'05"E

W przeszłości było to rozległe dobro rycerskie Bandemerów położone przy zachodnim krańcu Mierzei Gardnieńskiej. Po rozległych melioracjach jezioro Gardno „odsunęło się” od wsi o ponad 5 km. Od kilkunastu lat wieś rozwija się jako nadmorskie

Dębina

letnisko słynące z malowniczego klifowego wybrzeża. Ciekawostką może być fakt, iż w 2. połowie XIX w. działała tu potężna huta szkła Hansa Pipera, która produkowała butelki i szkło użytkowe na rynki całej Europy. Niestety, przemysłowa konkurencja dużych hut szkła spowodowała zamknięcie dębińskiej huty w 1906 r. Dziś jedyną pamiątką po niej są dwa kamienie młyńskie, ustawione koło szosy do Rowów oraz... złoża drobnych piasków wykorzystywane do napelniania klepsydr.

- ✦ **Klif Dębiński**, odcinkowo wznoszący się na wysokość do 40 m (miejsce wykorzystywane przez paralotniarzy ze względu na prądy wznoszące) oraz malownicza, pokryta narzutowymi głazami plaża;
- ✦ rozwijająca się **baza noclegowa**, m.in. z dużym ośrodkiem wypoczynkowym Skalnik oraz nowo powstałymi kwaterami prywatnymi.

Einst die am Westrand der Garde-Nehrung gelegenen Rittergüter derer von Bandemer. Nach weitreichenden Meliorationsmaßnahmen ist der Jezioro Gardno [Garde-See] 5 km vom Dorf „weggerückt“. Seit Jahren schon ist das Dorf eine Sommerfrische, die besonders durch ihre malerische Kliff-Küste berühmt ist. Interessant ist, dass hier in der zweiten Hälfte des 19. Jh.s die Glashütte von Hans Piper Flaschen und Gebrauchsglas für die Märkte in ganz Europa hergestellt hat. Leider führte die industrielle Konkurrenz der großen Hütten 1906 zu deren Schließung. Heute erinnern nur noch zwei an der Straße nach Rowy [Rowe] aufgestellte Mühlsteine sowie die zum Füllen von Sanduhren genutzten hiesigen Feinsandvorkommen an sie.

- ✦ **Klif Dębiński** [Schönwalder Kliff], teilweise bis zu 40 m hoch (günstige Windbedingungen für Flugamateure) sowie ein malerischer, mit Findlingen übersäter Strand;
- ✦ **Übernachtungsmöglichkeiten**, u.a. das große Ferienhaus Skalnik und zahlreiche Privatquartiere.

Duninowo [Dünnow] 54°32'23"N 16°49'11"E

W średniowieczu Duninowo leżało nad zatoką morską, której pozostałością jest dziś jezioro Modła oraz łąki na północnym zachodzie od wsi. Nazwę osady utworzono od niemieckiego słowa *dune*, określającego... wydmy. Przez wieki Duninowo było dobrem rycerskim obejmującym także okoliczne wsie, m.in. Wodnicę, Modłę i Łędowo. Właścicielami byli tu Krummelowie, Belowowie i w latach 1881–1945 książęcy ród Croyów. Po wojnie dawny majątek wchodził w skład państwowego kombinatu rolnego Sycevice. Dziś jest to spora wieś rolnicza. Stąd pochodził Wilhelm Granzow, twórca herbu Ustki.

- ✘ XV-wieczny **kościół parafialny Matki Boskiej Częstochowskiej**, z cennym barokowym wyposażeniem z końca XVII w. (ambona, ołtarz główny i boczny, chrzcielnica, ławy, płyta nagrobna J. Crummeliusa z roku 1615). W oknach zachowały się witraże z tarczami herbowymi właścicieli wsi;
- ✘ wykuty w kamiennym bloku **krzyż**, upamiętniający mieszkańców poległych w I wojnie światowej, oraz nagrobki małżeństwa Frankensteińów – dzierżawców tutejszego majątku;
- ✘ **oficyna** dawnego zespołu pałacowego i dawny park dworski;
- ✘ **rezerwat przyrody Jezioro Modła** (2 km na północny zachód od wsi), o powierzchni 194 ha, chroni zasoby leśno-wodne oraz stanowiska ornitologiczne przy zarastającym jeziorze Modła.

 Im Mittelalter lag die Ortschaft an einer Meeresbucht, von der heute nur noch der Jezioro Modła [Muddel-See] sowie die im nordwestlichen Teil des Dorfs befindlichen Wiesen übriggeblieben sind. Der Name des Dorfes ist vom deutschen Wort Düne hergeleitet. Jahrhunderte lang war Dünnow ein Rittergut, zu dem umliegende Dörfer, u.a. Wodnica [Hohenstein], Modła [Muddel] und Łędowo [Lindow], gehörten. Die Besitzer waren die Krummelows, die Belows und im Zeitraum 1881–1945 das herzogliche Geschlecht derer von Croy. Nach dem Krieg gehörte das ehemalige Gut zum landwirtschaftlichen Kombinat Sycevice. Heute ist Duninowo ein recht großes, landwirtschaftlich geprägtes

Dorf. Von hier stammte auch der Schöpfer des Wappens von Ustka [Stolpmünde] – Wilhelm Granzow.

- ✦ **Gemeindekirche zur Heiligen Mutter von Częstochowa** aus dem 15. Jh. mit auf das Ende des 17. Jh.s zurückgehender barocker Innenausstattung (Kanzel, Haupt- und Nebenaltar, Taufbecken, Bänke, Grabplatte von J. Crummelius aus dem Jahre 1615). In den Fenstern sind Mosaikscheiben mit den Wappen der Dorfeigentümer erhalten geblieben;
- ✦ In Stein gehauenes **Kreuz** zu Ehren der im Ersten Weltkrieg gefallenen Einwohner sowie die Grabsteine des Ehepaars Frankenstein – der Pächter des hiesigen Guts;
- ✦ **Hinterhofgebäude** des einstigen Herrenhaus-Komplexes und Park;
- ✦ **Das Naturschutzgebiet Jezioro Modła** [Muddel-See] (2 km nordwestlich des Dorfs) mit einer Gesamtfläche von 194 ha schützt die hiesigen Wald-Wasser-Bestände sowie ornithologische Standorte am allmählich zuwachsenden See.

Gardna Wielka [Groß Garde] 54°38`15"N 17°09`57"E

W zamyśle gdańskich książąt Gardna miała stać się miastem i portem morskim (jezioro Gardno to dawna zatoka). Dlatego też w roku 1280 nadano jej prawa miejskie. Niestety, po przejściu Księstwa Słupskiego przez Brandenburgię, lokacja miejska zaginęła. I tak Gardna, choć Wielka, nadal jest tylko rybacką wsią z najstarszym w okolicy kościołem. Do połowy XIX w. była to też najdalej na zachód położona miejscowość zamieszkała przez ewangelickich Kaszubów. Ich zniemczeni potomkowie musieli opuścić Gardnę po II wojnie światowej.

Gardna Wlk.

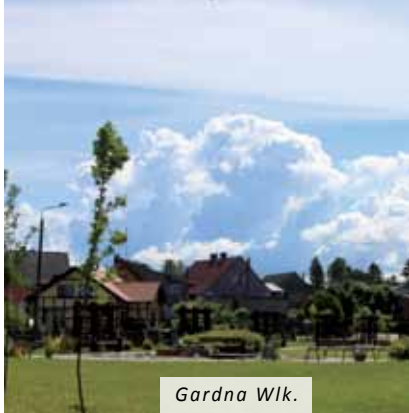
✦ **gotycki kościół** z 1282 r., przebudowany w XIX w., z interesującym wystrojem wnętrza (obraz ołtarzowy z lat 30., witraże upamiętniające poległych na frontach wojny światowej, modele żaglowców). Na terenie dawnego cmentarza otaczającego kościół zachowały się dwie zatarte płyty nagrobkowe z XVI w., cokół pomnika poległych w czasie I wojny światowej (dziś stoi na nim figura Matki Bożej) oraz pomnik upamiętniający łódzkie harcerki, które utopiły się podczas wyprawy łodzią do Kamiennej Wyspy nad jeziorem Gardno latem 1948 r.;

✦ niewielka **przystań rybacka** nad jeziorem Gardno; w wodach jeziora żyją m.in.

węgorze, szczupaki i okonie;
połów ryb możliwy po uzyskaniu
pozwolenia z SPN;

- ✘ **Diabelski Kamień** – głąz narzutowy znajdujący nad brzegiem jeziora (przy drodze do przystani rybackiej);
- ✘ ornitologiczna **ścieżka przyrodnicza Gardzeńskie Łęgi** wytyczona na łąkach przy północno-wschodnim brzegu jeziora Gardno;
- ✘ wiejski **plac zabaw dla dzieci** (przy drodze do przystani rybackiej);

Gardna Wlk.

- ✘ sezonowa **wypożyczalnia rowerów Zdrowe Koła**, ul. Słowackiego 32, tel. 606 891 668, www.zdrowekola.pl (także możliwość naprawy roweru).

 Nach Vorstellungen der Danziger Herzöge sollte aus Groß Garde eine Stadt mit Überseehafen (der Garder See war früher eine Bucht) werden, weshalb man ihr auch 1280 Stadtrecht verliehen hat. Leider ging das betreffende Dokument nach Übernahme des Stolper Herzogtums durch Brandenburg verloren und Garde ist, wenn auch Groß, auch weiterhin ein Fischerdorf mit einer der ältesten Kirche der Umgebung geblieben. Bis Mitte des 19. Jh.s war es auch die am weitesten westlich gelegene und von evangelischen Kaschuben bewohnte Ortschaft. Ihre germanisierten Nachkommen mussten Garde nach dem Zweiten Weltkrieg verlassen.

- ✘ Im 19. Jh. umgebaute **gotische Kirche** von 1282 mit interessanter Innenausstattung (Altarbild aus den 30er Jahren, der an den Fronten der Weltkriege Gefallenen gedenkende Mosaikfenster, Segelschiff-Modelle). Auf dem die Kirche umgebenden Friedhof sind zwei verwitterte Grabplatten aus dem 16. Jh., der Sockel eines den Opfern des Ersten Weltkriegs gedenkenden Kriegerdenkmals (heute steht dort eine Muttergottes-Figur) sowie ein Denkmal zu sehen, das aus Łódź [Lodsch] stammenden Pfadfinderinnen gewidmet ist, die 1948 bei einer Bootsfahrt auf dem Garder See ertrunken sind;
- ✘ Kleine **Fischerboot-Anlegestelle** am Garder See; im See treten Aal, Hecht und Barsch auf; eine Angelgenehmigung kann man im Slowinzischen Nationalpark erwerben;
- ✘ **Teufelsstein** – am Seeufer (am Weg zur Anlegestelle) liegender Findling;
- ✘ Auf den am Nordostufer des Garder Sees liegenden Wiesen abgesteckter ornithologischer **Naturlehrpfad Gardzeńskie Łęgi** [Garder Wiesen];

Gąbino

✘ **Kinderspielplatz** (am Weg zur Anlegestelle);

✘ In der Saison geöffnete **Fahrradausleihe** Zdrowe Koła, ul. Słowackiego 32, Tel. 606 891 668, www.zdrowekola.pl (auch Fahrradreparatur möglich).

Gąbino [Gambin]

54°35'48"N 17°05'45"E

Dawny majątek ziemski Bandemerów położony przy drodze ze Słupska do Gardny Wielkiej i Rowów. W czasach PRL siedziba PGR-u. Dziś jest to niewielka, zwarta wieś rolnicza.

✘ XIX-wieczny przebudowany **pałac** w otoczeniu parku krajobrazowego (dziś mieszkania dawnych pracowników PGR-u);

✘ neogotycki, ceglany **kościół** z początku XX w.

 Einstiges, an der von Słupsk [Stolp] nach Gardna Wielka [Groß Garde] führenden Straße gelegenes Gut der Familie Bandemer. Zur Zeit der polnischen Volksrepublik war hier eine Landwirtschaftliche Produktionsgenossenschaft (LPG). Heute es ein kleines, bäuerlich geprägtes Dorf.

✘ Aus dem 19. Jh. stammendes und später umgebautes **Herrenhaus** inmitten von einem Landschaftspark (heute wohnen hier die ehemaligen LPG-Arbeiter);

✘ Neogotische **Backsteinkirche** vom Anfang des 20. Jh.s.

Grabno [Wintershagen]

54°33'30"N 16°54'57"E

Dawny majątek założony przez Winterfeldów w XIV w., później własność Rahmelów i Podewilsów, którzy w 1822 r. sprzedali Zimowiska dzierżawcy Gustawowi Kratzowi. On podzielił go dla swoich synów na dwie części: Zimowiska i Grabno. Od średniowiecza do pocz. XX w. tu znajdował się kościół parafialny dla Ustki. Dziś Grabno to wieś rolnicza, a Zimowiska powoli przekształcają się w przedmieścia Ustki.

✘ **zespół dworsko-folwarczny** z XIX w., z klasycystycznym dworem;

✘ **gotycki kościół** z XVIII-wiecznym, barokowym wystrojem wnętrza i interesującym drewnianym epitafium, poświęconym poległym w I wojny światowej.

 Von den Winterfelds im 14. Jh. angelegtes ehemaliges Gut, das später den Rahmels und den Podewils gehörte, die es 1822 an den Pächter Gustav Kratz

verkauften, der es wiederum an seine zwei Söhne überschrieb und somit in zwei Teile teilte – Zimowisko und Grabno. Vom Mittelalter an befand sich hier die Stolpmünder Gemeindekirche. Heute ist Grabno ein Bauerndorf und Zimowisko entwickelt sich allmählich zur Vorstadt von Ustka [Stolpmünde].

- ✘ **Herrenhaus-Vorwerkskomplex** aus dem 19. Jh. mit klassizistischem Gutshaus;
- ✘ **Gotische Kirche** aus dem 18. Jh. mit barocker Innenausstattung und interessantem Holzepitaph, das den Opfern des Ersten Weltkriegs gewidmet ist.

Kluki [Klücken] 54°40'56"N 17°20'09"E

Rybacka wieś nad jeziorem Łebsko, przekształcona w latach 60. w Muzeum Wsi Słowińskiej, z zabytkowymi zabudowaniami gospodarczymi znajdującymi się *in situ* (w miejscu, w którym stały), co jest ewenementem dla tego rodzaju ekspozycji. Kluki zostały założone w latach 80. XVIII w. po obniżeniu poziomu wód jezior Łebsko i Gardno. Ze względu na położenie z dala od „świata”, tu najdłużej, bo do połowy XX w., zachowały się tradycja i język kaszubski. Po 1945 r. Słowińców (jak określano miejscowych ewangelickich Kaszubów) próbowano na siłę spolo-

1. Zagroda Reimannów

2. Magazyn rybacki

3. Szalasa rybacki

4. Zagroda Josta i Klicka

5. Chałupa Charlotty Klück

6. Chałupa z Żoruchowa

7. Zagroda Alberta Klücka

8. Zagroda Keirschicków i Kuchów

9. Zagroda Anny Kötsch

10. Budynek dawnej szkoły,

Słowińskie Centrum Kultury Regionalnej

11. Budynek administracyjny Muzeum

12. Karczma u Dargoscha

Plan Muzeum Wsi Słowińskiej w Klukach

nizować, co doprowadziło do ich wyjazdu za Odrę. Dziś dawne tradycje są odtwarzane przez potomków repatriantów i osiedleńców, którzy przybyli nad Łebsko po wojnie. Większą część niegdyś ludnej wsi stanowi dziś muzeum, a w Klukach mieszka niespełna 100 osób.

☞ **Muzeum Wsi Słowińskiej** obejmujące m.in. 8 oryginalnych zagród rybackich (domy i obiekty gospodarcze), budynek dawnej szkoły oraz, wybudowaną na wzór dawnych domostw, karczmę. Muzeum czynne jest przez cały rok, ale tylko w sezonie letnim (od maja do końca września) odbywają się tu duże imprezy folklorystyczne. Najważniejsze z nich to *Czarne Wesele* (1–3 maja) oraz podsumowująca sezon *Jesień się pyta, co lato zrobiło* (weekend w połowie września). W zabytkowych budynkach znajdują się wystawy stałe i czasowe. Działa tu także sklep z pamiątkami i rękodziełem. Muzeum czynne jest od 4 maja do 31 sierpnia codziennie od 10:00 do 18:00 (w poniedziałki otwarta jest jednak tylko jedna zagroda i to do godz. 16:00). Poza sezonem muzeum codziennie otwarte jest od 10:00 do 16:00 (w poniedziałki także tylko jedna zagroda);

- ✘ **stary cmentarz ewangelicki** (przy wjeździe do wsi); m.in. z pomnikiem upamiętniającym poległych w czasie I wojny światowej;
- ✘ **ścieżka dydaktyczna Klucki Las** (od leśniczówki Klucki-Łokciowe) dostępna wyłącznie z przewodnikiem (zgłoszenia grup u leśniczego lub w dyrekcji SPN);
- ✘ **wieża widokowa** i mały pomost nad jeziorem Łebsko.

Fischerdorf am Łebsko-See, in den 60er Jahren in das Museum des Slowinzischen Dorfes mit historischen und an ihren ursprünglichen Standorten

befindlichen Wirtschaftsgebäuden umgestaltet, was bei Expositionen dieser Art außergewöhnlich ist. Klucki wurde in den 80er Jahren des 18. Jh.s nach Senkung des Wasserspiegels des Łebsko-Sees und des Garder Sees angelegt. Aufgrund seiner abgeschiedenen Lage „fern von der Welt“ sind hier kaschubische Traditionen und Sprache am längsten, weil bis Mitte des 20. Jh.s, erhalten geblieben. Nach 1945 versuchte man die Slowinzen (so werden die hiesigen evangelischen Kaschuben genannt) mit aller Gewalt zu polonisieren, was diese nach jenseits der Oder vertrieb. Heute werden die alten Traditionen von den Nachkommen der Repatrianten und Siedler, die nach dem Krieg hierher gekommen sind, wieder belebt. Der Großteil jenes einst dicht bevölkerten Dorfs bildet heute das Museum, wobei Klucki selbst derzeit kaum 100 Einwohner hat.

- ✘ **Museum des Slowinzischen Dorfes** mit acht originalen Fischergehöften (Häuser und Wirtschaftsobjekte), dem Gebäude der einstigen Schule sowie der nach dem Vorbild damaliger Behausungen gebauten Schenke. Das Museum ist ganzjährig geöffnet, doch nur in der Sommersaison (von Mai bis September) finden hier große folkloristische Veranstaltungen statt. Die wichtigsten davon sind die Schwarze Hochzeit (1.–3. Mai) und eine die Saison zusammenfassende Veranstaltung unter dem Titel Der Herbst fragt, was der Sommer gemacht hat (Wochenende Mitte September). In den historischen Gebäuden befinden sich ständige und saisonale Ausstellungen. Des Weiteren gibt es hier auch einen Laden mit Andenken und Handarbeiten. Das Museum ist vom 4. Mai bis zum 31. September von 10.00 bis 18.00 Uhr geöffnet (Montags ist nur ein einziges Gehöft offen und auch nur bis 16.00 Uhr). Außerhalb der Saison ist das Museum täglich von 10.00 bis 16.00 geöffnet (Montags nur ein einziges Gehöft);

- ✘ **Alter evangelischer Friedhof** (am Dorfeingang) u.a. mit einem Kriegerdenkmal aus dem Ersten Weltkrieg;

Machowinko

✂ **Naturlehrpfad Klucki Las** [Kluckener Wald], Besichtigung vom Forsthaus Kluki-Łokciowe aus nur mit Führer (Anmeldung von Gruppen beim Förster oder bei der Direktion des Slowinzischen Nationalparks);

✂ **Aussichtsturm** und kleiner Steg am Łebsko-Sees.

Lędowo

 54°33'37"N 16°48'54"E

Wieś położona na zachód od Ustki. Dawny majątek Świeców. Znajduje się tu Centrum Szkolenia Marynarki Wojennej.

✂ zabytkowy zespół koszarowy.

Westlich von Ustka [Stolpmünde] gelegenes Dorf und früherer Świeców-Besitz. Hier befindet sich ein Schulungszentrum der Kriegsmarine.

✂ Historischer Kasernenkomplex.

Machowinko [Klein Machmin] 54°35'54"N 17°00'27"E

W średniowieczu był to majątek Ramelów, a później, choć wielokrotnie zmieniali się jego właściciele, stanowił jedno z największych dóbr w tej części Ziemi Słupskiej. Przed II wojną światową Machowinko liczyło ponad 1400 ha. W tutejszych lasach urządzano wystawne polowania, na których bywał m.in. Otto von Bismarck. Po wojnie we wsi działał PGR. Dziś jest to duża rolnicza wieś.

✂ XIX-wieczny **pałac z parkiem w stylu angielskim**, obecnie Dom Opieki Społecznej (niedostępny dla turystów);

✂ szachulcowa **zabudowa** z poł. XIX w., w tym najstarsza w regionie słupskim zagroda chłopska pochodząca z 1694 r. (Machowinko nr 15).

Im Mittelalter war dies das Gut der Rahmels, später war es, trotz eines häufigen Besitzerwechsels, eines der größten Besitztümer in diesem Teil des Stolper Landes. Vor dem Zweiten Weltkrieg zählte das Dorf 1400 ha. In den hiesigen Wäldern veranstaltete man prachtvolle Jagden, an denen u.a. Otto von Bismarck teilnahm. Nach dem Krieg war hier ein volkseigener Landwirtschaftsbetrieb. Heute ist Machowinko ein großes, landwirtschaftlich geprägtes Dorf.

✂ **Herrenhaus mit Park im englischen Stil** aus dem 19. Jh., heute ist hier die Sozialfürsorge untergebracht (für den Besucherverkehr geschlossen);

✂ **Fachwerkbauung** von der Mitte des 19. Jh.s, darunter die älteste Bauernhütte der Stolper Region aus dem Jahre 1694 (Machowinko Nr. 15).

Machowino [Groß Machmin]

 54°33`09"N 17°00`13"E

W roku 1337 tę leżącą nad rzeczką Gnilną osadę otrzymał Słupsk. Od 1485 było to lenno rycerskie, należące m.in. do rodziny Schwawe a później Lettowów. Ostatnimi właścicielami w latach 1805–1930 byli Uckermannowie, którzy wzniesli m.in. kościół i pałac. Po przedwojennej parcelacji urządzono we wsi 70 gospodarstw chłopskich.

✦ **neogotycki kościół Podwyższenia Krzyża Świętego** z 1892 r., w którym złożono wyposażenie ze starszej świątyni, niegdyś znajdującej się w tym samym miejscu (renesansowa chrzcielnica, płyta nagrobna z 1579 r., barokowa ambona oraz witraż z herbem rodziny von Schwawe);

✦ XIX-wieczny ekumeniczny **cmentarz** odrestaurowany przez mieszkańców.

 Im Jahre 1337 fiel diese, am Flüsschen Gnilna liegende Siedlung an Słupsk [Stolp]. Von 1485 an war es ein u.a. der Familie Schwawe und später den Lettows gehörendes Rittergut gewesen. Die Uckermanns, die u.a. die Kirche und das Herrenhaus errichteten, waren die letzten Besitzer (1805–1930). Nach der Parzellierung gab es im Dorf 70 bäuerliche Wirtschaften.

✦ **Neogotische Kirche zur Erhöhung des Heiligen Kreuzes** von 1892 mit der aus dem einstmals an dieser Stelle befindlichen alten Gotteshaus stammenden Innenausstattung (Renaissance-Taufbecken, Grabplatte von 1579, Barock-Kanzel sowie Mosaikscheiben mit dem Wappen der Familie von Schwawe);

✦ Von den Einwohnern restaurierter ökumenischer **Friedhof** aus dem 19. Jh.

Możdżanowo [Mützenow] 54°30`02"N 16°46`32"E

Duża, od wieków chłopska, wieś jest jedną z większych miejscowości „Krainy w kratę”. Choć okolica zdaje się typowo rolnicza, do poł. XIX w. działała tu kopalnia Lieppmana... w której wydobywano bursztyn z jednego z największych pomorskich złóż tej kopalnej żywicy. Wydobycie przestało być opłacalne, gdy na rynek trafił tani bursztyn z Półwyspu Sambijskiego. Przed wojną działała tu słynna w okolicy wytwórnia wody mineralnej. Możdżanowo liczy dziś około 220 stałych mieszkańców.

✦ XV-wieczny, **gotycki kościół św. Bartłomieja** z bogato zdobionym barokowym ołtarzem i interesującymi witrażkami z XVII w. Na dawnym przykościelnym cmentarzu znajduje się pomnik upamiętniający mieszkańców poległych podczas I wojny światowej;

✦ liczne **zagrody ryglowe** z 2. połowy XIX w.;

✦ **Srebrnogóra** (61 m n.p.m.) – najwyższe w okolicy wzniesienie (położone na zachód od wsi).

Możdżanowo

 Dieses seit Jahrhunderten bestehende Bauerndorf ist eine der größeren Ortschaften des „Karierten Landes“. Wenngleich die Umgebung typisch landwirtschaftlich geprägt ist, hat hier doch bis Mitte des 19. Jh.s Lieppmans Mine Bernstein aus einer der größten pommerschen Vorkommen dieses fossilen Harzes gefördert. Die Förderung wurde unrentabel, als billiger Bernstein von der sam-bischen Halbinsel auf den Markt kam. Vor dem Krieg war die Ortschaft auch für das von hier stammende Mineralwasser bekannt gewesen. Możdżanowo zählt heute etwa 220 Einwohner.

✘ Auf das 15. Jh. zurückgehende **gotische Kirche zu St. Bartholomäus** mit reich verziertem Barock-Altar und interessanten Mosaikfenstern aus dem 17. Jh. Auf dem ehemaligen Kirchenfriedhof befindet sich ein Denkmal zu Ehren der im Ersten Weltkrieg gefallenen Einwohner;

✘ Zahlreiche **Fachwerkbauten** von der Mitte des 19. Jh.s;

✘ **Srebrnogóra** [Silberberg] (61 m ü.d.M.) – höchste Erhebung in der Gegend (westlich des Dorfs).

Objazda [**Wobesde**] 54°36`29"N 17°02`32"E

Istnienie wsi dokumentują zapisy już z 1281 r., kiedy to osada trafiła w ręce sióstr norbertanek z Białoboków koło Trzebiatowa. Po reformacji majątek stał się dobrem rycerskim należącym kolejno do Zarnowów, Natzmerów i Bandemerów. Ostatnią przedwojenną właścicielką była Kate Kutscher. W 1939 r. Objazda liczyła blisko 1000 mieszkańców i była siedzibą władz gminy obejmujących m.in. Rowy i Dębiny. Po wojnie na tutejszych gruntach działał PGR. Przez wieki

do Objazdy należał tzw. Stary Młyn – dzisiejsza osada Bałamątek.

- ✘ malowniczy **ryglowy kościółek** z 1606 r. z częściowo zachowanym zabytkowym wyposażeniem;
- ✘ **zespół pałacowo-parkowy** z remontowanym pałacem z końca XIX w. i rozległym parkiem krajobrazowym (sąsiaduje z kościołem).

 Von der Existenz des Dorfes zeugen bereits Eintragungen von 1281, als die Siedlung in die Hände der Prämonstratenser-Nonnen aus Białoboki bei Trzebiatów übergang. Nach der Reformation wurde der Besitz zu einem Rittergut, das der Reihe nach den Zarnows, den Natzmers und den Bandemers gehörte. Die letzte Vorkriegsbesitzerin war Kate Kutscher. 1939 hatte die Ortschaft 1000 Einwohner und war Sitz der Gemeindeorgane, die u.a. auch für Rowy [Rowe] und Dębina [Schönwalde] zuständig waren. Nach dem Krieg war hier ein volkseigener Landwirtschaftsbetrieb tätig. Jahrhunderte lang gehörte die sog. Stary Młyn [Alte Mühle] -die heutige Siedlung Bałamątek – zu Wobesde.

- ✘ Malerisches **Fachwerk-Kirchlein** von 1606 mit teilweise erhalten gebliebener historischer Innenausstattung;
- ✘ **Herrenhaus-Park-Komplex** mit instandgesetztem Herrenhaus vom Ende des 19. Jh.s und weitläufigem Landschaftspark (gleich neben der Kirche).

Objazda

Orzechowo [Freihof] 54°35'54"N 16°55'20"E

Przysiółek leśny i niewielka miejscowość letniskowa u ujścia Orzechówki do morza. Od Orzechowa zaczyna się rozciągający się po Rowy Klif Dębiński. Tu także znajduje się jedyna w swoim rodzaju zanikająca, położona wśród łąk Wydma Orzechowska.

- ✘ 48-metrowa **wieża widokowa** Lasów Państwowych, dostępna dla turystów (znajdująca się w obrębie ośrodka wczasowego LP Leśnik);
- ✘ **ścieżka przyrodniczo-dydaktyczna** o długości 2,8 km prowadząca przez Orzechowską Wydwę.

 Im Wald liegender Meiler und kleine Sommerfrische an der Mündung der Orzechówka ins Meer. In Orzechowo beginnt das sich über Rowy [Rowe] hinziehende Dębina-Kliff. Hier befindet sich auch die außer-

Orzechowo

gewöhnliche, inmitten von Wiesen gelegene Wydma Orzechowska [Freihofer Düne].

- ✘ 48 m hoher **Aussichtsturm** der Staatlichen Forstbetriebe, für den Besucher-verkehr geöffnet (befindet sich unweit des Ferienheims der Forstbetriebe Leśnik);
- ✘ 2,8 km langer und über die Freihofer Düne **führender Naturlehrpfad**.

Peplino [Horst] 54°31'37"N 16°52'08"E

Niewielka, zabytkowa wieś „Krainy w Kratę”. Zachowało się tu viele zabytkowych obiektów, których część zakupiło Muzeum Pomorza Środkowego, z myślą o przeniesieniu ich do Swołowa (do Muzeum Kultury Ludowej Pomorza).

- ✘ **liczne** zabudowania i zagrody szachulcowe z końca XVIII i XIX w. (m.in. kuźnia w zagrodzie nr 21 i dom nr 28);

- ✘ **pracownia Ceramika MK Magdalena Kamińska** – organizacja warsztatów, lekcji i pikników ceramicznych (Peplino 43c, tel. 606 747 787, www.ceramikamk.netgaleria.pl).

Kleines Dorf im „Karierten Land”. Hier sind zahlreiche historische Objekte erhalten geblieben, die zum Teil vom Mittelpommerschen Museum aufgekauft wurden, um sie in Swołowo (im Museum für Pommersche Volkskultur) zu zeigen.

- ✘ Zahlreiche Fachwerkbauten und Gehöfte vom Ende des 18. und aus dem 19. Jh. (u.a. eine Schmiede in Gehöft Nr. 21 und das Haus Nr. 28);
- ✘ **Keramik-Manufaktur MK Magdalena Kamińska** – Workshops, Töpferunterricht und Keramik-Picknicks (Peplino 43c, Tel. 606 747 787, www.ceramikamk.netgaleria.pl).

Poddąbie [Neu Strand] 54°37'21"N 16°59'14"E

Niewielka, letniskowa dziś osada założona została na północ od Machowinka podczas kolonizacji fryderycjańskiej w końcu XVIII w. Mieszkali tu rybacy i rolnicy. W 1912 r. tutejszy klif na odcinku ponad 1,5 km „zjechał” do morza, niszcząc m.in. część starej wsi. Osuwisko dziś porasta las, ale doskonale widoczny jest rozmiar kataklizmu. W okresie międzywojennym Poddąbie było ulubionym miejscem wypoczynku niemieckiej bohemy malarskiej.

- ✕ rozwijająca się baza noclegowa i gastronomiczna oraz ważny ośrodek turystyki rowerowej ze stacją rowerową (miejsce postojowe, ławki, miejsce na ognisko);
- ✕ na wschód od wsi (100 m od przystanku PKS) znajduje się niezidentyfikowany bliżej menhir (stojący kamień), przypuszczalnie kurhan z początków naszej ery.

Diese kleine Siedlung wurde im Rahmen der Friedrichschen Kolonisation Ende des 18. Jh.s nördlich von Klein Machmin angelegt und war von Fischern und Bauern bewohnt gewesen. 1912 ist das hiesige Kliff auf einer Länge von 1,5 km in Richtung Meer abgerutscht und hat dabei u.a. einen Teil des alten Dorfs zerstört. Der Felsrutsch ist heute mit Wald bewachsen, aber noch immer ist das Ausmaß jener Katastrophe von einst sichtbar. In der Zwischenkriegszeit war Neu Strand ein beliebter Erholungsort der deutschen Maler-Boheme.

- ✕ Übernachtungsmöglichkeiten und gastronomische Einrichtungen sowie Zentrum der Fahrrad-Touristik mit Radstation (Standplätze, Bänke, Lagerfeuer-Platz);
- ✕ Östlich des Dorfs (100 m von der Bushaltestelle entfernt) befindet sich ein nicht näher bestimmter Menhir (sog. Aufrechtstein), vermutlich ein Hügelgrab vom Anfang unserer Zeitrechnung.

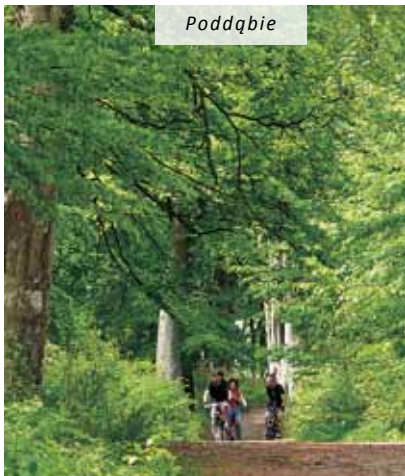
Przewłoka [Strickershagen]

 54°34'46"N 16°54'11"E

Podustecka, znana dziś jako letniskowa wieś, w przeszłości należała do Stup-ska. Dziś ma charakter podmiejskiego osiedla i rolniczej wsi z licznymi kwaterami turystycznymi i stadniną koni. Mimo położenia ok. 2 km od brzegu morza, administracyjnie do Przewoki należy ponad stumetrowa, piaszczysta plaża. Stąd wieś jest także kąpieliskiem morskim.

Poddąbie

✦ **Dom Mokoszy – Pracownia Sztuk Różnych** (ceramika, łucznictwo tradycyjne, grafika, fotografia, lalkarstwo), organizacja warsztatów ceramicznych dla dzieci i dorosłych oraz nauka strzelania z łuku tradycyjnego. (Dom Mokoszy Pracownia Sztuk Różnych Ewa Ganiak-Wosinek, ul. Asnyka 2 – Os. Przewłoka, tel. 519 307 709, www.dommokoszy.pl);

✦ **Ośrodek jeździecki Anka** – szkoła i organizacja obozów jeździeckich (Przewłoka 3, tel. 59 814 81 10, 509 560 073, 509 292 164, www.stajnia-anka.pl).

 Bei Ustka [Stolpmünde] liegende Sommerfrische, die in der Vergangenheit zu Słupsk [Stolp] gehört hatte und mit ihren zahlreichen Touristenunterkünften und dem hiesigen Gestüt heute sowohl den Charakter einer Vorstadtsiedlung als auch bäuerliche Prägung hat. Trotz der 2 km Entfernung von der Küste gehört der über 100 m lange sandige Strand verwaltungsmäßig zu Przewłoka, weshalb das Dorf auch ein Seebad ist.

✦ **Mokosza-Haus – Kunstatelier** (kunstgewerbliche Artikel aus Keramik, Puppen, Grafiken, Fotografien usw.), Keramik-Workshops für Kinder und Erwachsene, im Sommer kann man das Bogenschießen erlernen (Dom Mokoszy Pracownia Sztuk Różnych Ewa Ganiak-Wosinek, ul. Asnyka 2 – Os. Przewłoka, Tel. 519 307 709, www.dommokoszy.pl);

✦ **Reitzentrum Anka** – Reitschule und Reiterlager (Przewłoka 3, Tel. 59 814 81 10, 509 560 073, 509 292 164, www.stajnia-anka.pl).

Retowo [Rotten] 54°38'00"N 17°07'31"E

Osada przy południowym brzegu jeziora Gardno. Forma *-retk*, zawarta w nazwie, oznacza z kaszubskiego *przyłqdek* lub *cypel*.

- ✦ Surfcamp, czyli pole surfingowe, czynne od 1.05 do 30.09 – kamping i wypożyczalnia sprzętu dla miłośników windsurfingu i kitesurfingu, szkolenia (Surfcamp, Retowo nad jeziorem Gardno, tel. 609 485 199, 601 655 189, www.surfcamp-gardno.pl).

 Siedlung am Südufer der Garder Sees. Die im Namen enthaltene Form *-retk* bedeutet im Kaschubischen so viel wie, *Landzunge, Zipfel*.

- ✦ Surf-Camp, Campingplatz für Surfer, geöffnet vom 01.05. bis zum 30.09. – Wassersportgerät-Ausleihe für Liebhaber von Windsurfing und Kitesurfing, Kurse (Surfcamp, Retowo am Garder See, Tel. 609 485 199, 601 655 189, www.surfcamp-gardno.pl).

Rowy [Rowe] 54°40'00"N 17°03'09"E

Duża, letniskowa wieś na Mierzei Gardnieńskiej, położona u ujścia Łupawy do Bałtyku. W przeszłości była to ważna osada rybacka, w średniowieczu kontrolująca wejście na spokojne wody jeziora Gardno. Tu podobno swoją bazę mieli groźni bałtyccy korsarze – bracia Witalijscy. Letniskowy rozwój Rowów rozpoczął się w latach 60. XX w., gdy powstały pierwsze ośrodki wczasowe. Obecnie Rowy oferują różnorodne możliwości wypoczynku – szerokie spektrum noclegowe wraz z bazą gastronomiczno-rozrywkową. Tętniącą życiem w sezonie miejscowość zamieszkuje na stałe niespełna 400 osób.

- ✦ **neoromański XIX-wieczny kościół** (według legendy widoczny w murze czarny kamień to ślad po zakładzie rowskiego rybaka z diabłem);
- ✦ szeroka piaszczysta plaża po obu stronach ujścia Łupawy (i tradycyjna plaża naturystów, położona około 2 km na wschód od ujścia rzeki);
- ✦ **przystań rybacka** na Łupawie i ośrodek przywodny (gdzie można m.in. wypożyczyć sprzęt pływający). Zainteresowani morskim połowem ryb mogą skorzystać z oferty ośrodka Kormoran (ul. Kościelna 16, tel. 59 814 19 41, 608 293 513);
- ✦ **ekspozycja przyrodnicza** "Plaża – cztery pory roku" (oddział Muzeum Przyrodniczego ze Smołdzina), usytuowana przy wejściu na teren Parku Narodowego SPN (Rowy, Parkowa 1);
- ✦ liczne sezonowe atrakcje dla dzieci i wypoczywających (m.in. lunapark,

park linowy, korty tenisowe i odbywający się w lipcu Ogólnopolski Zlot Maskotek).

 Großes, an der Mündung der Łupawa [Lupow] in die Ostsee gelegenes Urlauberdorf an der Garder Nehrung. In der Vergangenheit war Rowe eine Fischer-siedlung gewesen, die im Mittelalter den Zugang zu den ruhigen Gewässern des Garder Sees kontrolliert hat. Angeblich sollen hier gefährliche baltische Freibeuter die Witali-Brüder ihr Lager gehabt haben. Rowes Entwicklung zu einer Sommerfrische begann in den 60er Jahren des 20. Jh.s, als hier die ersten Ferienheime gebaut wurden. Derzeit bietet Rowe mannigfaltige Erholungsmöglichkeiten, ein breites Spektrum an Übernachtungsmöglichkeiten, gute gastronomische Einrichtungen, Unterhaltungsveranstaltungen und Dienstleistungen. Die in der Sommersaison auflebende Ortschaft hat etwa 400 Einwohner.

- ✘ **Neoromanische Kirche** aus dem 19. Jh. (nach einer Legende ist der in der Mauer sichtbare schwarze Stein die Spur von einer zwischen einem Fischer und dem Teufel geschlossenen Wette);
- ✘ **Breiter Sandstrand** zu beiden Seiten der Łupawa-Mündung (2 km östlich der Flussmündung befindet sich ein traditioneller Nudisten-Strand);
- ✘ **Fischerboot-Anlegestelle** an der Łupawa [Lupow] und Wassersportgeräte-Ausleihe; das Ferienzentrums Kormoran (ul. Kościelna 16, tel. 59 814 19 41, 608 293 513) hält Angebote für das Hochseefischen bereit;
- ✘ Naturkundliche Exposition Strand – die vier Jahreszeiten (Abteilung des Naturkundemuseums Smołdzino), am Eingang auf das Gelände des Slowinzischen Nationalparks (Rowy, Parkowa 1);
- ✘ Zahlreiche Saison-Attraktionen für Groß und Klein (u.a. Lunapark, Kletterpark, Tennisplätze und das alljährlich im Juli stattfindende Maskottchen-Treffen).

Słowiński Park Narodowy [Słowinischer Nationalpark]

 54°42'22"N 17°17'55"E

Powstały w 1967 r. Słowiński Park Narodowy (SPN) obejmuje najcenniejszą przyrodniczo część wybrzeża – wody przybrzeżne, łąki, lasy i wydmy zajmujące 327,4 km² położonych między Łebą a Rowami. Od 1977 r. SPN jest także jednym ze Światowych Rezerwatów Biosfery UNESCO. Szczególnie cenne środowiska objęto w SPN najwyższą ochroną poprzez wydzielenie 12 obszarów ścisłych. Na terenie SPN znajduje się największy kompleks nadmorskich wydm w Środkowej Europie (wydmy na wschód od Latarni Czołpino). Ruchome piaski, przemieszczając się nieustannie na wschód, pokonują od 2 do 10 m rocznie. Tu znajduje się także najwyższa w Polsce ruchoma wydma – Łącka Góra (35 m n.p.m.), do której turyści dotrzeć mogą przez Rąbkę (od strony Łeby). Dyrekcja parku oraz Muzeum Przyrodnicze SPN znajdują się w Smołdzinie. Izby przyrodnicze działają także w Rowach i Rąbce. Liczne na terenie parku są tarasy i pomosty widokowe. Piękną panoramę SPN obejrzeć można także z wieży na Rowokole (patrz *Smoldzino*). Główne wejścia do Parku (z parkingami i kasami biletowymi) znajdują się w Czołpinie, Rąbce i Rowach. W okresie od 1 maja do 30 września wstęp do SPN jest płatny. **UWAGA: na terenie parku wolno poruszać się wyłącznie po wyznaczonych szlakach i trasach turystycznych. Nie wolno zbierać grzybów i owoców runa leśnego!**

Der 1967 entstandene Słowinische Nationalpark umfasst den hinsichtlich der Natur kostbarsten Teil der Küste – zwischen Łeba [Leba] und Rowy [Rowe] befindliche Küstengewässer, Wiesen, Wälder und Dünen, die insgesamt eine Fläche von

327,4 km einnehmen. Seit 1977 ist der SPN auch eines der Biosphären-Weltreservate der UNESCO. Besonders kostbare Biotope unterliegen im SPN besonderem Schutz und sind in 12 Bereiche aufgeteilt. Im SPN befindet sich der in ganz Mitteleuropa größte Meeressedünen-Komplex (die Dünen östlich des Leuchtturms von Czołpino [Scholpin]). Die Wanderdünen bewegen sich unaufhörlich in Richtung Osten und legen jährlich eine Entfernung von zwei bis zu zehn Metern zurück. Hier befindet sich auch die in Polen höchste Wanderdüne – Łącka Góra [Lontzkenberg] (35 m ü.d.M.), die man von Rąbka [Rombke] aus (aus Richtung Łeba

[Leba]) erreichen kann. Die Direktion des SPN hat ihren Sitz in Smółdzino [Schmolsin]. Für den Naturschutz zuständige Einrichtungen findet man auch in Rowy [Rowe] und Rąbka [Rombke]. Auf dem Park-Gelände sind Terrassen und Aussichtsstege. Das wunderschöne Panorama des SNP kann man allerdings auch vom Turm auf dem Berg Rowokół [Revekol] aus (siehe Smółdzino) bewundern. Park-Haupteingänge (mit Parkplätzen und Kassen) befinden sich in Czołpino, Rąbka und Rowy. Im Zeitraum vom 1. Mai bis zum 30. September kostet die Parkbesichtigung Eintritt. **ACHTUNG: Auf dem Park-Gelände darf man nicht von den vorgeschriebenen Wegen und Touristenstrecken abweichen. Auch ist das Sammeln von Pilzen und Waldfrüchten verboten!**

Smółdzino [Schmolsin] 54°39'48"N 17°12'49"E

Ta wieś nad Łupawą została założona w XIII w. Wcześniej istniał tu obronny gród oraz miejsce kultu na wzgórzu Rowokół. W 1281 r. Smółdzino stało się własnością zakonnic z Białoboków, które sprawowały opiekę nad Rowokołem, gdzie utworzono jedno z trzech sanktuariów maryjnych (z Górą Chełmską koło Koszalina i Świętą Górą pod Polanowem). Po reformacji majątek przeszedł w ręce książąt Croy, a sanktuarium zniszczono. Księżna Anna von Croy w 1632 r. ufundowała tu kościół i zleciła pastorowi Michałowi Brugemanowi tłumaczenie katechizmu Lutra na język kaszubski. W latach 1852–1945 Smółdzino było dobrem stołowym Hohenzollernów. W okresie międzywojennym podjęto starania o uzyskanie praw miejskich, niestety, po 1945 r. rozwój wsi został zahamowany. Dziś to typowa wieś rolnicza i coraz lepiej rozwijające się zaplecze turystyczne SPN.

- ✦ **kościół** fundacji Anny von Croy z 1632 r., z barokowym wystrojem wnętrza (m.in. ołtarz i ambona oraz portrety księżnej i jej syna – Ernesta Bogusława);
- ✦ otoczony parkiem dwór Croyów nad Łupawą, później pełniący rolę plebanii, a od 1967 r. siedziby dyrekcji SPN;
- ✦ **Muzeum Przyrodnicze SPN** (ul. Mostnika 1, czynne od 01.05 do 30.09, codziennie w godz. 9.00–17.00; od 01.10 do 30.04 pon.–pt. 7.30–15.30);
- ✦ elektrownia wodna na Łupawie z 1913 r., udostępniana w okresie wakacji dla grup zorganizowanych (min. 5 osób);
- ✦ Ogród Rzeźb w renomowanym Gościńcu u Biernackich (miejsce corocznych spotkań rzeźbiarzy z całej Polski), tu można w sezonie także wynająć rower;
- ✦ **Rowokół** – liczące 115 m wysokości wzniesienie na zachód od wsi, objęte ochroną jako rezerwat w SPN, z wieżą widokową na szczycie (dostępna w sezonie letnim, przy dobrej pogodzie od 10:00 do 18:00, wstęp płatny);
- ✦ Stadnina Chomiczówka (ul. Kopernika 16/1, tel. 605 047 162); przejażdżki oferuje agrokwatera Elżbiety Czajor.

Das an der Łupawa [Lupow] liegende Dorf war im 13. Jh. gegründet worden. Zuvor existierte hier ein Burgwall sowie eine Kultstätte auf dem Berg Rowokół

Smołdzino

[Revekol]. 1281 ging Schmolsin in den Besitz der Nonnen aus Białoboki über, die auch den Revekol betreuten, wo eines der drei Marien-Sanktuarien entstand (die anderen beiden sind Góra Chełmska bei Koszalin und Świąta Góra bei Polanów). Nach der Reformation gelangte der Besitz in die Hände der Herzöge von Croy und das Sanktuarium wurde zerstört. Herzogin Anna von Croy stiftete hier 1632 eine Kirche und beauftragte Pfarrer Michael Bruggemann mit der Übersetzung von Luthers Katechismus ins Kaschubische. 1852–1945 gehörte Schmolsin den Hohenzollern. In der Zwischenkriegszeit bemühte man sich um die Erlangung des Stadtrechts, doch

nach 1945 stagnierte die Dorfentwicklung erheblich. Heute ist es ein typisches Bauerndorf mit einer sich immer besser entwickelnden und mit dem Slowinzischen Nationalpark verbundenen Touristikbasis.

- ✗ Die von Anna von Croy 1632 gestiftete **Kirche** mit barocker Innenausstattung (u.a. Altar und Kanzel sowie Porträts der Herzogin und ihres Sohnes Ernst Bogusław);
- ✗ Von einem Park umgebenes Herrenhaus der von Croys an der Łupawa [Lupow], das später als Pfarrhaus diente und wo seit 1967 die Direktion des Slowinzischen Nationalparks ihren Sitz hat;
- ✗ **Naturkundemuseum des Slowinzischen Nationalparks** (ul. Mostnika 1, geöffnet vom 01.05. bis zum 30.09., täglich von 9.00–17.00 Uhr und vom 01.10. bis zum 30.04. montags bis freitags von 7.30–15.30 Uhr);
- ✗ Wasserkraftwerk an der Łupawa [Lupow] von 1913, Besichtigung in der Ferienzeit durch organisierte Gruppen (min. fünf Personen) möglich;
- ✗ **Skulpturen-Garten** im renommierten Gasthaus der Familie Biernacki (alljährliche Treffen von Bildhauern aus ganz Polen); in der Saison kann man hier Fahrräder ausleihen;
- ✗ Rowokół [Revekol] – 115 m hohe Erhebung westlich des Dorfs, steht als im Slowinzischen Nationalparks liegendes Reservat unter Schutz, Aussichtsturm auf dem Gipfel des Bergs (Besichtigung in der Sommersaison und bei gutem Wetter von 10.00–18.00 Uhr, kostet Eintritt);
- ✗ Gestüt Chomiczówka (ul. Kopernika 16/1, Tel. 605 047 162), Kutschfahrten bei Elżbieta Czajor.

Smółdziński Las [Holzkathen] 54°41'22"N 17°14'32"E

Niewielki folwark, założony w końcu XVIII w. na zmeliorowanych łąkach, znajduje się na północ od Smółdzina. Dziś jest to główna miejscowość letniskowa w środkowej części Słowińskiego Parku Narodowego.

✚ liczne kwatery turystyczne i pensjonaty, możliwość wypożyczenia rowerów, www.podlasem.org; tel. 663 183 229.

 Kleines, Ende des 18. Jh.s entstandenes Vorwerk nördlich von Schmolzin. Heute ist es der im mittleren Teil des Slowinzischen Nationalparks liegende Hauptferienort.

✚ Zahlreiche Privatquartiere und Pensionen, Fahrradausleihe möglich www.podlasem.org, Tel. 663 183 229.

Wodnica [Hohenstein] 54°31'37"N 16°52'08"E

Wieś do poł. XIX w. należąca do Słupska, który kontrolował ujściowy odcinek Słupi. Od średniowiecza istniało tu kilkanaście dużych gospodarstw rolnych, dzierżawionych przez chłopskie rodziny. Do dziś zachował się tu typowy dla „Krainy w Kratę” szachulcowy typ zabudowy. Obecnie jest to wieś rolnicza.

✚ **pracownia Kazimierza Kostki** – znanego pomorskiego rzeźbiarza, współautora m.in. ołtarza papieskiego w Sopocie;

✚ rezerwat przyrody Buczyna nad Słupią (stuletni las bukowy nad rzeką).

 Das bis Mitte des 19. Jh.s zu Słupsk [Stolp] gehörende Dorf kontrollierte einst den Mündungsabschnitt der Słupia [Stolpe]. Vom Mittelalter an gab es hier eine Reihe von größeren Landwirtschaften, die von den Bauernfamilien gepachtet wurden. Bis heute ist die für das „Karierte Land“ typische Fachwerk-Bauweise sichtbar. Das Dorf ist eindeutig landwirtschaftlich geprägt.

✚ **Atelier von Kazimierz Kostka** – einem bekannten pommerschen Bildhauer und Mitautor des Sopotner Papstaltars;

✚ Buchenwald-Naturschutzgebiet an der Słupia [Stolpe].

Wytowno [Weitenhagen] 54°35'09"N 16°58'24"E

Zasiedlona w średniowieczu przez kolonistów z Niemiec, wieś była dobrem Schwawów, potem Lettowów i od 1768 r. Bandemerów. Majątek ten obejmował ziemie sięgające Ustki i wybrzeża Bałtyku. Bandemerowie chętnie udzielali gościny wybitnym postaciom życia politycznego – bywali tu zarówno Bismarck, jak i Hindenburg. Po II wojnie światowej grunty majątku przejął PGR, a w pałacu urządzono ośrodek wczasowy. Dziś to wieś rolnicza.

Wytowno

- ✦ kościół z XVII w., z barokowym wnętrzem;
- ✦ zespół pałacowo-parkowy z poł. XIX w.;
- ✦ zabytkowe zabudowania z XIX w.

 Das im Mittelalter von deutschen Kolonisten besiedelte Dorf war zuerst Eigentum der Schwawes, dann der Lettows und von 1768 an gehörte es den Bandemers. Das Gut umfasste Ländereien, die bis Ustka [Stolpmünde] und an die Ostseeküste heran reichten. Die Bandemers empfingen gern berühmte Persönlichkeiten des politischen Lebens – hier weilten sowohl Bismarck wie auch Hindenburg. Nach dem Zweiten Weltkrieg wurde

das Gut von einem volkseigenen Landwirtschaftsbetrieb übernommen und das Herrenhaus in ein Ferienhaus umfunktioniert. Heute ist es ein typisches Bauerndorf.

- ✦ **Kirche** aus dem 17. Jh. mit barocker Innenausstattung;
- ✦ Herrenhaus-Park-Komplex von der Mitte des 19. Jh.s;
- ✦ Historische Bebauung aus dem 19. Jh.

Zaleskie [Saleske] [54°31`16"N 16°45`51"E](#)

Duża wieś od 1461 do 1945 r. należała do rodziny Belowów. Historycznie Zaleskie do 1876 r. wchodziły w skład powiatu sławieńskiego. Po wojnie działał tu PGR.

- ✦ **zespół pałacowo-parkowy Belowów** z końca XVIII w. (własność prywatna) oraz barokowy kościółek z 1754 r. z wyposażeniem z XVIII w. i kryptą grzebalną rodziny Belowów;

- ✦ zabytkowa zabudowa z przełomu XIX i XX w. w centrum wsi;

- ✦ rezerwat przyrody Zaleskie Bagna.

 Großes Dorf, das von 1461 bis 1945 der Familie von Below gehörte. Historisch gesehen war Saleske bis 1876 Teil des Kreises Sławno [Schlawe] gewesen. Nach dem Krieg gab es hier einen volkseigenen Landwirtschaftsbetrieb.

- ✦ **Herrenhaus-Park-Komplex** der von Belows vom Ende des 18. Jh.s (Privateigentum) sowie barockes Kirchlein von 1754 mit aus dem 18. Jh. stammender Ausstattung und der Gruft der von Belows;
- ✦ Historische Bebauung von der Wende 19./20.Jh. in Dorfmitte;
- ✦ Naturschutzgebiet Zaleskie Bagna [Salesker Sümpfe].

Zimowiska [Wintershagen] 54°33'30"N 16°54'57"E

Podmiejska wieś położona przy trasie z Ustki do Słupska. Prężnie rozwija się w kierunku zaplecza turystyczno-mieszkalnego pobliskiej Ustki.

✦ pomnik poległych w I wojnie światowej;

✦ XIX-wieczny pałacyk.

Vorstadt-Dorf an der Straße Ustka-Słupsk. Entwickelt sich dynamisch zu einer touristischen Übernachtungsbasis für das nahegelegene Ustka.

✦ Kriegerdenkmal aus dem Ersten Weltkrieg;

✦ Kleines Palais aus dem 19. Jh.

Żelazo [Selesen] 54°38'58"N 17°15'15"E

W 1281 r. książę Mściwój podarował wieś norbertankom ze Słupska. Od 1315 r. była to własność Święców, a później Bandemerów, którzy władali tu do 1945 r. Jedną z właścicielek była Cordula von Bandemer, malarka i autorka prac poświęconych nadlebskim Kaszubom. Częstym gościem Bandemerów był Otto von Bismarck. Po wojnie majątek do 1948 r. zajmowali Rosjanie, później utworzono tu PGR.

✦ **zespół pałacowo-folwarczny** ze zrujnowanym XIX-wiecznym pałacem Bandemerów i obiektami gospodarczymi.

1281 schenkte Herzog Mściwój das Dorf den Prämonstratenser – Nonnen aus Słupsk [Stolp]. Von 1315 an war es im Besitz der Święcas und später gehörte es den Bandemers, die es bis 1945 verwalteten. Eine der Eigentümerinnen war Cordula von Bandemer – Malerin und Autorin von den Leba-Kaschuben gewidmeten Arbeiten. Otto von Bismarck war häufig bei den Bandemers zu Gast. Nach dem Krieg wurde das Gut 1948 von den Russen eingenommen, später gründete man hier eine Landwirtschaftliche Produktionsgenossenschaft.

✦ **Herrenhaus-Vorwerk-Komplex** mit aus dem 19. Jh. stammendem, leider aber ruinieren Gutshaus der Bandemers und Wirtschaftsobjekten.

Obiekty noclegowe rekomendowane przez
LOT „Ustka i Ziemia Słupska”

Von der Lokalen Touristik Organisation (LOT) Ustka
und Ziemia Słupska empfohlene Übernachtungsmöglichkeiten

POKOJE GOŚCINNE „ART-KUŹNIA”, **Bałamątek 17a**
tel. 59 814 17 80, 607 871 002,
ttc.chrisrumin@gmail.com

DOMKI LETNISKOWE „LIMAGRAF”
Dębina, ul. Sosnowa 16, tel. 606 223 929
limagraf@interia.pl

POKOJE GOŚCINNE „POD CHOINKĄ”, **Krężolki 8**
tel. 663 823 325

VILLA BURSZTYNEK, **Poddąbie**, ul. Bursztynowa 28
tel. 59 814 42 87, 603 182 828, biuro@jantar.ustka.pl

DOMEK POD LIPĄ, **Przewłoka 31**
tel. 503 393 958, agamir1@wp.pl

DOMKI LETNISKOWE „AGRO-GRUCHA”, **Przewłoka 34**
tel. 602 679 244, msgruszczynscy@wp.pl

OŚRODEK „AWILLA”,
Przewłoka, ul. Niemcewiczca 33
604 224 352, info@awilla.pl

OŚRODEK JEŹDZIECKI „ANKA”, **Przewłoka 3**
tel. 509 560 073, 59 814 81 10, biuro@stajnia-anka.pl

OW-R „LAWENDOWA PRYZYSTAŃ”
Przewłoka, ul. Niemcewiczca 22
tel. 691 913 513, marzenakisiel3@wp.pl

Willa SŁOWACKIEGO
Przewłoka, ul. Słowackiego 12
tel. 602 623 845, slowackiego@tlen.pl

Dom Wypoczynkowy Cyman, **Rowy**, ul. Słoneczna 7
tel. 59 814 19 75, 59 814 19 30, 501871945, www.cyman.pl

OŚRODEK WZASOWY „BRYZA”, **Rowy**, ul. Bałtycka 8
tel. 59 814 19 48, 609 102 981, e.kochaniewicz@op.pl,
piotr.kochaniewicz@tu.koszalin.pl

PENSJONAT „MASZT”
Rowy, ul. Leśna 8
tel. 509 658 890, 664 755 256, maszt.rowy@gmail.com

AGROTURYSTYKA „U WIOLI”
Smoldzino, ul. Boh. Warszawy 36a
tel. 601 306 502, violeta31@poczta.onet.pl

DOM LETNISKOWY „SŁONECZKO”
Smoldzino, ul. Lipowa 5
tel. 59 846 62 43, 604 075 302, sloneczko211@onet.eu

Dworek Słoneczko 2
Smoldzino, ul. Leśna 18, tel. 59 846 62 43, 604 075 302
sloneczko211@onet.eu

POKOJE GOŚCINNE „U GIENI”,
Smoldzino, ul. Boh. Warszawy 36
tel. 59 817 17 37, violeta31@poczta.onet.pl

APARTAMENTY „ARKADIA”,
Wodnica, ul. Ogrodowa 7
tel. 608 779 554, apartamenty-arkadia@wp.pl

WILLA BARWNA, **Wodnica** 11
tel. 603 611 071, willa.barwna@wp.pl

AGROTURYSTYKA „ADAŚ”,
Żmowiska 19, tel. 508 065 166

Adresy [Adresse]

Biuro Informacji Turystycznej (IT) Smółdzino (przy Urzędzie Gminy)

76-214 Smółdzino, ul. Kościuszki 3 tel. 59 811 72 15

Informacja turystyczna (IT) Rowy (czynne od 1.07 do 30.08)

76-212 Rowy, ul. Nadmorska 17 tel. 59 814 18 18

Miejskie Centrum Informacji Turystycznej (IT) Ustka

76-270 Ustka, Marynarki Polskiej 87 tel. 59 814 71 70

Muzeum Wsi Słowińskiej

76-214 Smółdzino, Kluki 27 tel. 59 846 30 20

e-mail: muzeum@muzeumkluki.pl

Muzeum Przyrodnicze SPN

76-214 Smółdzino, ul. Mostnika 1 tel. 59 848 91 33

Centrum Kultury, Sportu i Rekreacji w Smółdzinie

76-214 Smółdzino, ul. Bohaterów Warszawy 30. tel. 59 811 73 55

Gminny Ośrodek Kultury Gminy Ustka

76-270 Ustka, Zaleskie 48 tel. 59 814 13 25

Miniprzewodnik Okolice Rowów, Ustki i Smółdzina Jarosław Ellwart

Skład i łamanie: *Jarosław Ellwart*

Okladka: *fot. Lucjan Duchnowicz, projekt Radosław Skowroński*

Korekta, adiustacja: *Anna Duczak, Anna Iwanowska*

Mapy: *Radosław Skowroński*

Zdjęcia: *Jarosław Ellwart, archiwum LOT Ustka i Ziemia Słupska, Lucjan Duchnowicz*

Druk: *Drukarnia Wydawnictwa Bernardinum Sp. z o.o., Pelplin*

Publikacja ukazała się na zamówienie

Lokalnej Organizacji Turystycznej "Ustka i Ziemia Słupska"

www.lot.ustka.pl, www.turystycznybaltyk.pl

© Copyright by Wydawnictwo REGION, Gdynia 2013

Wydawnictwo REGION

81-574 Gdynia, ul. Goska 8, tel. 58 629 59 47

biuro@wydawnictworegion.pl

ISBN 978-83-7591-309-5